

یو شعر

چې کرکه ده، پاشون دی او انتقام

یو شعر چې کرکه ده، پاڅون دی او انتقام

لیکوال: سپیڅلی

ایډیټر: سرمد

خپرنډویه: سیند خپرنډویه

وبلاگ: www.ketabtoon.blogfa.com

يو شعر چې کرکه ده، پاڅون دی او انتقام

هو،

رما شعر

سوځونکې ديوه ده

چې شپه سوځوي

او د دې تایل په ترومه کې

– په دې ډار کې –

ستوري کړي

رما شعر

شاید هغه گل دی

چې د وینو په موسمونو کې زرغونیی

او یا رما شعر

هغه ټوپک دی

چې د شپې په تورو غونډیو

مردکي وروي!

(م. سرشک)

"په سلگیو کې موسکا" د احمد فواد لامع شعري ټولګه ده چې په 85 مخونو کې چاپ شوې ده. که څه هم زه حق نلرم د شعر د شکل او فورم په اړه خبرې وکړم، خو د شعر د لوستونکي په توګه مې دا حق دی چې د شعر د منځپانګې په اړه خپل نظر څرګند کړم.

له دوو کلونو راپدېخوا له فواد لامع سره آشنا یم او په تیرو دوو کلونو کې مې د نوموړي شعرونو ته غور اېښودلی او خپل نظر مې د هغه د شعرونو په اړه په ډاګه څرګند کړی دی. په دې موده کې مو د شعر او انساني ارزښتونو، د شعر اصالت او د شاعر د رسالت په اړه پراخې خبرې کړي دي، خو...

خو بالاخره د لامع د شعرونو غورچاڼ "په سلگیو کې موسکا" ټولګې راغونډ کړي او زه یې دې ته وهڅولم چې د شاعر د شعرونو منځپانګې په اړه خپل نظر ولیکم. باید ووايم چې د فواد لامع شعرونه د شکل له پلوه پیاوړي، سلیس، روان، سمبولیک او له نوښتګرانه انځورونو څخه ډک دي.

ښه به دا وي چې د ټولګې له نوم څخه پیل وکړم.

د "په سلگیو کې موسکا" له نوم څخه داسې ښکاري چې پنځه ویشټ کلن شاعر د تیرو پنځه ویشټو کالو ناخوالو، جنايتونو، دردونو، کړاونو، اوښکو، ویر، ټپونو، زګیرويو، وینې، سوخیدلو شونډو او انګو، ستی هډوکو او په وینو لړلو زلفو په سلگیو راوستلی دی او د ولسونو مبارزې او د تلپاتې اتلانو مقاومت، د سلگیو تر څنګ د هغې پر شونډو مسکا شیندلې، خو داسې نه ده.

د ټولګې طرحه، چې د شاعر د نوښتګرانه ذهنیت ښکارندوي کوي، د یو هڅاند او ژمن شعر لوستونکي په ذهن کې له ناهیلو سره سره د هیلې روڼ انځور کاري. دا طرحه چې یو مات زړه د یوې سکروټې په توګه انځوروي، لوستونکي ته داسې تصویر ورکوي چې ګټې د شاعر زړه له هغه ټولو جنایتونو، خیانتونو او ناوړین څخه مات شوی چې په تیرو پنځه ویشو کالو کې پر ولس یې تیر شوي، خو شاعر بیا هم ناهیلې شوی نه دی او مات زړه یې لکه سکروټه، خڅلې سوځوي او په تروړمه کې سپرغی کوي، خو داسې نه ده.

"په سلګیو کې موسکا" د ښاغلي علم ګل سحر په سریزه پیل کیږي. دا سریزه د لامع د ستایلو تر څنګ د شعر پر ډولونو او د شاعر څخه د لا ښه شعرونو په هیلې پای ته رسیږي. په دې سریزه کې ښاغلي سحر د لامع شعرونو منځپانګې او مضمون او فکري دریځ ته هیڅ ډول اشاره نه ده کړې او یوازې شاعر یې د "مینه ناک انسان" په ویلو سره ښه شاعر ګڼلې دی.

ښاغلی سحر په سریزه کې د شاعر په اړه لیکي: "د ده احساسات، خبرې او کړه وړه به مې چې لیدل، تل به راسره دا پوښتنه وه چې لامع ولې شاعر نه دی؟"

زه پوه نشوم چې د ښاغلي سحر موخه له احساساتو څخه څه ده او د کومو احساساتو انځورول کولای شي یو څوک شاعر کړي؟ زه پوه نشوم چې کړه او وړه څرنگه او ولې باید یو څوک شاعر کړي؟ دا رښتیا خبره ده چې لامع "احساسات" لري، خو ښاغلی سحر د دې احساساتو څرنگوالي ته هیڅ اشاره نه کوي او نه وایي چې آیا دا احساسات فردي دي که د لامع له رښتیني ژوند څخه یې سرچینه اخیستې ده؟ تر هغه ځایه چې ما د لامع د "احساساتو" په ویاړه کې غوټې ووهلې، دا "احساسات" په زلفو، شونډو، معبدونو، سوچونو، خوبونو او خیالونو سینګار شوي. دا احساسات فردي دي او د ټولنې وګړې یې جدي نه نیسي، دا هغه احساسات دي چې په شپه کې کنګل کیږي او د سهرني لمر په راختلو ویلي کیږي. دا احساسات هومره کوچني او ناڅیزه بریښي چې وینې (د ایران فمینیسته لیکواله سیمین دانشور وایي چې کلیمې د انسان د وینې حیثیت لري او نه باید خپله وینه په کمه بیه او بې ارزښته شیانو ککړه کړو) ته اړتیا نلري او د اس ام اس له لارې لیردول کیدای شي.

د لامع احساسات د ولسونو له دردونو او رنځونو سره کوم تړاو نلري. د کوڅې له هغه ماشوم سره کوم تړاو نه لري چې په ډیرانونو کې کاغذونه لټوي یا په خواړو پسې ګرځي او یا د امریکایي سرتیرو په بمبارۍ کې بلهاري کیږي او یا هم د بنسټپالۍ په اور کې سوځي. د لامع احساسات د هغو ښوونکو له کورنیو سره کوم تړاو نلري چې د پوهنې غلیمان یې سرونه پرې کوي (په داسې حال کې چې د لامع مور او پلار زړه سواندي او سپیڅلي ښوونکي دي).

لامع پنځه ویش کاله په رنځونو او کړاونو کې خاپوړې کړي او د وینو په دریابونو کې یې لامبو وهلې او د یوه تنګي زلمي په توګه یې لومړی د جهادي بنسټپالو بربریت لیدلی او بیا یې د طالبانو کیلونه خوړلي دي او اوس یې مېنه د زیږو شیطانانو ځاله ګرځیدلې ده، خو د لامع احساسات د پنځه ویشو کالو دروندوالی او پرمختګ نلري. سره له دې چې دا ځوان او د روان قلم شاعر چې د شعر ویلو ښه استعداد لري، پنځه ویش کاله یې باروت بوي کړي او د وینې رنګ یې لیدلی، خو شعر او احساسات یې نه د باروتو د بوی ترخوالی لري او نه هم د وینې ګرموالی. زموږ لامع لا د خوږویانو په خیالونو کې ډوب دی او لا د صنم په زلفو کې ځانګي. له همدې امله احساسات یې له ټولنې سره اړخ نه لګوي او شعر یې سوداګریزه بڼه مومي. د لامع ټولګه یوازې د شاعرانه نذر په توګه د نورو "شاعرانو" تر منځ کاریدلای شي.

همدا ډول علم ګل سحر په دې سریزه کې کاري: "لامع صاحب.... یو ښه شاعر او تکړه کیسه لیکوال هم دی، خو لا زموږ په ادبي کړیو کې ډیر مشهور نه و."

دلته دوه خبرې اهمیت لري: لومړی دا چې آیا لامع په رښتیا هم یو ښه شاعر دی که نه؟ دویم دا چې ولې ښاغلی سحر د شاعر مشهوریدل یوازې په ادبي کړیو کې ګوري؟

د افغانستان په څیر هیوادونو کې چې خونړی تاریخ او واکمنان لري، ښه شاعر هغه ته ویل

کیري، چې د ولسونو د لارښودنې دنده پر غاړه واخلي. ښه شاعر هغه دی چې د دې پر ځای چې د خلکو شاته پټ پټ روان وي، باید د خلکو سلیقه او ذوق په هاند او هڅې سره خپل ځان پسې راوکارې او د خلکو له فکري تحقیق څخه ناوړه گټه پورته نکړي. ښه شاعر هغه ته ویل کیږي چې د خپلې ټولنې د حالاتو په وړاندې بې تفاوته پاتې نشي او د ظلم، بدمرغۍ، بې عدالتۍ او ناتار په وړاندې اعتراض وکړي او د تاریخ په زهرجن گوگل کې د ولسونو روح فریاد کړي.

ښاغلی سحر، آیا لامع د ولسونو د لارښود دنده تر سره کړې ده؟ آیا لامع د خلکو مخې ته روان دی؟ آیا لامع د خلکو سلیقه او ذوق بدل کړی؟ آیا لامع د خپلې ټولنې د حالاتو په وړاندې غبرگون ښودلی؟ آیا لامع د ظلم، بدمرغۍ، بې عدالتۍ او ناتار په وړاندې اعتراض کړی دی؟ آیا لامع د تاریخ روح انځور کړی؟ پرته له شکه ځواب مو منفي دی، نو ولې او د څه لپاره هغه ته ښه شاعر وایاست؟

ښاغلی سحر، آیا د دې لپاره لامع ښه شاعر گڼي چې د تاریخ د روح د انځورولو پر ځای تاریخ تحریفوي؟ آیا د دې لپاره لامع ته ښه شاعر وایی چې د ظلم په وړاندې د اعتراض پر ځای د هجران او د بخت د تورو وریشو څخه زگیروي کوي؟ آیا تاسو د دې له پاره لامع ته مینه ناک شاعر وایی چې د بې عدالتۍ او بدمرغۍ پر ضد نه غږیږي او پر ځای یې د طبیعت په منظر کې د خپلو بې ارزښته دردونو تجلا گوري؟

ولې لامع ستاسو په اند ښه شاعر دی، داسې نه چې تاسو هم د لامع په شان ښه شاعر ووسی! دویم دا چې، ښاغلی سحر د شاعر مشهوریدل په ادبي کړیو کې گوري نه د ولسونو تر منځ. په یاد لرم چې د ډاکټر اکبر اکبر د کتاب د پېژندنې په غونډه کې ښاغلي استاد بختاني د یوې پوښتنې په راپورته کولو سره ویلي وو چې ولې ولسونه زموږ (شاعرانو) غونډو ته نه راځي او تل په خپله مور د یو بل شعر ته غوږ نیسو. د بختاني دا خبره زموږ د ننني شعر او بانډري شعرونو تر ټولو ښه او روښانه انځور ښکاره کوي.

دا چې ولې ښاغلی استاد علم گل سحر د شاعر مشهوریدل د ولسونو پر ځای په ادبي کړیو کې گوري او ولې استاد بختاني پر ادبي کړیو نیوکه لري، په پښتو ادبیاتو کې د سوداگریز شعر خبره راپورته کوي. له هغه ځایه چې سوداگریز شعر د خلکو له فکري تحقیق څخه پر گټې اخیستنې زیږول کیږي او د خلکو له دردونو او رنځونو او ټولنیز ژوند سره کومه اړیکه نلري، نو یوازې د شاعر د کتابتون په رڼا او یا هم د ادبي کړیو تر منځ پاتې کیږي او ولس یې پروا نلري. ولس هغه شعر لولي چې وینه ولري، خبرې وکړي، له هغوی سره وژاړي، له هغوی سره ښادي وکړي، هغوی مقاومت ته راوبلي او د بې عدالتۍ په وړاندې یې پاڅون ته وهڅوي. ولس هغه شعر لولی چې د نزار قباني په وینا د باروتو بوي او د سرطاني وینې رنګ ولري. له هغه ځایه چې د ادبي کړیو د شاعرانو شعر نه د باروتو بوي لري او نه هم د شعر په رڼو کې یې سرطاني وینه شته او په شعرونو کې یوازې د معشوقې د اوربل عطرچنه ورمه څپه وهي او د وینې پر ځای د هجران او ښکې تویوي، نشي کولای د خلکو زړونو ته لار ومومي.

هغه شعرونه چې د ادبي کړیو د مشغولتیا له پاره نه زیږول کیږي، کلیمې دومره ځواک لري چې په واټونو کې انقلابونه راپاروي او په کوکارو سره د بریا زیری ورکوي. د میوند ملالی لنډۍ د دې له پاره وکړای شول ښکیلاکگر په گوډو کړي، چې ادبي مشغولتیا نه وه او د ولسونو د قهر څپې گیل کیدې. همدا ډول د رڼا ترانو د نیویارک او هارلم په ښارونو کې د تورپوټکو د مبارزې انگازې خپرې کړې او دا د نیویارک او هارلم واټونه وو چې د "پیغام" ترانه یې د زرگونو انسانانو پر شونډو زمزمه کړه، نه ادبي کړۍ:

لاسه مې وسلې ته ورم

ځکه چې غوړلي ما ووژني

ما زغم ته مه هڅو، نور د زغم توان نلرم

زه د وروستي ځل لپاره ترانه ولایم
دا ځای د یوه ښکل په څیر دی
او کله په میراثیا کې دویښم
چې ژرنگه کولای شم ځان وژغورم

امریکايي سندرغاړي جان لنون کلونه وړاندې د "تصور وکړه" تر عنوان لاندې د ویتنام د جگړې ضد ترانه غږولې وه،
او له هغه ځایه چې دې ترانې وینه لرله او د باروتو بوی یې درلود، د لسیزو په تیریدو سره یې یو ځل بیا د عراق د جگړې
ضد زرگونو امریکایان واټونو ته راوویستل:

تصور وکړه چې ټول انسانان
د نن له پاره ژوند کوي...

تصور وکړه چې هیڅ هیواد نشته
پولې له منځه تللي
تصور یې سفت نه دی

....

د مړینې (و مرګ له پاره هیڅ پلمه نشته
تصور وکړه چې ټول انسانان
په سوله کې ژوند کوي

....

شاید وواچې زه غوښت وینم
غو زه یوازې نه یم
زه د هغې ورځ په هیله یم چې ته موږ سره یوځای شې
(او نړۍ یوه شی).

د جان لنون، ترانه د دې له پاره نن یو ځل بیا د امریکا واټونه ډکوي، ځکه هغه په دې باور و چې هنر باید آشفته
خیالونو ته د پای ټکی کیږدي او د ستم کړۍ ماته کړي. خو د ادبي کړیو د شاعرانو شعر هیڅکله دا ځواک نلري او نشي
کولای آن دوه تنه هم د ظلم او استبداد په وړاندې واټونو ته راوکاږي.
ښاغلی سحر لیکي: "راځئ چې په شعر قضاوت وکړو نه په شاعر."

شعر له شاعر څخه جلا ارزول غیر دیالکتیکي ارزونه ده. شعر له شاعر څخه جلا کول د یوې ټوکې لوستلو ته پاتې
کيږي. شعر د شاعر له ذات او احساساتو څخه سرچینه اخلي او باید پر دواړو (شعر او شاعر) یو ځای قضاوت وشي. یو
جنايتکار شاعر هیڅکله د عدالت لپاره شعر ویلی نشي، او که چیرې داسې وشي خلک د هغه شعر ته د یوې چنې په اندازه
هم ارزښت نه ورکوي، ځکه شاعر یې پر عدالت باور نلري.

هیڅ شاعر له خپل شعر څخه جلا گټل کیدای نشي. شعر او شاعر له یوه بل سره تړاو لري. یو ځای او د یوه پوټکي
لاندې ژوند کوي. شعر د شاعر وینه ده او دا وینه هغه مهال پاکه گټل کیدای شی چې شاعر پاک وي. که د شاعر وینه
ناپاکه وي هیڅوک دې ته حاضر نه دی چې د هغه له وینې څخه د خپل ژوند د بقا له پاره کار واخلي. له هغه ځایه

چې چاپیریال او ټولنه شاعر زیروي، شاعر کولای شي د خپلو شعرونو له لارې پر چاپیریال او ټولنې اغیزه وکړي. که چیرې شاعر سپیڅلی وي، نو دا اغیزه به سپیڅلې وي او که چیرې شاعر سپیڅلی نه وي، نو دا اغیزه به هم سپیڅلې نه وي. سیمین بهیاني، شعر خپل ژوند او اړتیا ګڼي او وایي که چیرې شعر راسره نه وای، نو بې ارزښته موجود به وای او د ساه کښلو ارزښت به مې هم نه درلودلای او په دې ډول غواړي د شعر او شاعر نه جلا کیدونکې اړیکې ډیرې مهمې ونښي. ښاغلی سحر د "په سلګیو کې موسکا" سریزه داسې غزوي: "ښاغلی لامع مینه ناک انسان دی. دی په رښتیني مینې باور لري او هغه کسان چې مینه تش یو هوس بولي، دغه راز کسان له مینې څخه رټل شوي بولي."

مینه په بیلابیلو کلتورونو کې بیلابیله معنا او مفهوم لري. د بیلګې په توګه په لویديځو هیوادونو کې له انجلې سره عشق او یوځای کیدلو ته مینه وایي. په داسې حال کې چې په ختیځو هیوادونو کې مینه بیله معنا لري. په دې هیوادونو کې مینه له تن څخه جلا ده او مین دې ته نه وایي چې له معشوقې سره اړیکې ولري. د دې هیوادونو په خوځنده او پرمختللي ادبیاتو کې ډیر لږ د ښکلولو خبرې کیږي. دلته مین شاعر، پاڅون کوونکي، اعتراض کوونکي او لالهانده شاعر ته ویل کیږي. یو مین شاعر په هیڅ توګه نشي کولای یوازې د یوې معشوقې عاشق پاتې شي. د شاعر عشق هغه مهال اهمیت مومي چې په انساني عشق واوړي. یعنې دا چې شاعر باید له ولسونو سره مینه ولري. عرب شاعر نزار قباني وایي چې په شعرونو کې یې له عشق څخه موخه نړیواله مینه ده او هغه میرمن چې په خپلو شعرونو کې ستایي هغه د نړۍ ټولې میرمنې دي او د ایران مبارز شاعر احمد شاملو له خپلې میرمنې (آیدا) سره مینه داسې ستایي:

ما دې سترګو او شونډو سره

مینه پیدا کړه

ستا له تن سره مې مینه پیدا کړه،

یو ناکراره ټیز په ما کې آرامتیا وموندله

یو ټه په ما کې وغوړیدل

زه بیا د ټپل ماشومتوب په رانګو کې غوب یوولم

او ټپله پخوانۍ موسکا مې

بیا وموندله

.....

غیر درته کوم غور راته ونیسه، زه مې درته غیر کوي

شپې گردچاپیر راته دیوالونه جوړ کړي

د زه له پنډرې ستا ستورو ته ګورم

ځکه هر ستوری یو لمر دی

زه په لمر باور لرم

زه په سیند باور لرم

او ستا سترګې د سیندونو سرچینه ده

انسان د سیندونو سرچینه ده.

لامع په مینه باور لري، خو نه په رښتیني مینې. هغه خپله مینه په تقدیر، خواږه وصل، د معشوقې د مینې انگار، د مینې

څښتونه او په تاويزونو کې ګوري. لامع د يو "مينه ناک" شاعر په توګه لا د سترګو د ښايست، د شونډو له سوروالي، د وصل له خونده، د هجر له محبه او د حسن له صحيفو څخه، چې پيری وړاندې پيل شوي، سترى نه دی او په دې کوڅو کې د مينې تاويزونو او څښتونو پسې لالهانده ګرځي.

څوک په رښتينې مينې باور لري او مينه تش هوس نه بولي او دغه راز کسان چې ژوند يې پر هوس ولاړ دی له مينې څه رټل شوي بولي، د "په سلګيو کې موسکا" شاعر که ا. سایه؟

ډيره موده ده، ګاليا!

رما په غوږ کې د دلبريچ (افسانې مه وايه)

نور رما نه د مينې ترانې مه غولره!

ډيره موده ده، ګاليا

کاروان رهي شوی.

رما (و ستا مينه؟

آه.....

دا هم يوه کيسه ده

نو دا وقت چې ټول د شپې د ډوډۍ له پاره

لالهاند دي

نور د کيسو له پاره مهال نشته.

(ا.سايه)

لامع اوري او ګوري چې دا وخت د هيواد شپږ ميليونه خلک يې له لوږې سره مخ دي، ۵۰۰۰۰ ماشومان يوازې په پلازمينه کابل کې درويزګري کوي، د بيوزلی له امله بدلمني مخ په ډيريدو ده، په سلو کې ۵۶ ځوانان وزګار دي، په سلو کې يوازې ۰،۱۵ تنه لوړو زده کړو ته لاسرسی لري. په هرات کې پيغلې په اور کې وړيتيری، په بدخشان کې پر ميرمنو ډله ايزه تيری کيږي، کوچنی ماشومه د قمار په ميدان کې له سپی سره بدليري، سويل يې په وينو کې ډوب دی، په درې کيلومتري کې يې شيرپور لوتيري، هيواد يې د نيواکګرو لاس ته پريوځي او... خو زموږ د "مينه ناک" شاعر "احساسات" کنگل شوي او يوازې د معشوقې په ورښمينو زلفو کې زنگيري او مينه د هوس په غوځل کې حلالوي.

له سريزې وروسته، شاعر د "دغه ټولګه" تر نامه لاندی، په لنډو کې د شعر په اړه خپل نظر کارلی دی. د "په سلګيو کې موسکا" شاعر ليکي: "ځينې کسان شعر او شاعري يو تفنن ګڼي او يا وايې چې هنر يوازې د هنر له پاره دی. خو زه پر دې باور نه يم."

د لامع د شعرونو په لوستلو سره به دې پايلې ته ورسيدو چې شاعر، شعر ته د تفنن په سترګه ګوري که د بدلون د وسيلې په توګه؟ آيا هغه پر رسالتمن شعر باور لري؟ که يوازې شعر د شعر له پاره وایي؟؟

که د شاعر له لومړي غزل څخه پيل وکړو، نو ویلی شو چې لامع شعر د تفنن په توګه کاروي. په دې غزل کې شاعر د خوبونو، خيالونو، معبدونو او خوبرويانو شاعر دی او د "حسن صحيفې په سوچونو کې" او "خپل قسمت د زلفو په تاوونو کې لولي":

د پاکو هيلو کرښې، په خوبونو کې لولمه

تعبیر مې د خوبونو، په خیالونو کې لولمه

د مهر په مانا مې، زړه ایمان نه و راوړی
خو اوس یې پاک سرود په معبدونو کې لولمه

کوډهگر د کوڅې نه یم چې کرنې د لاس ګورم
تقدیر د خوبرویانو، په باغونو کې لولمه

....

د سترګو تور قلم مې، ستا انځور کې پاته راغی
د حسن صحنې دې، په سوچونو کې لولمه

د لاس غریبې ګوتې، اندیښنو په تاو راوستی
قسمت یې ستا د زلفو په تاوونو کې لولمه

د دې غزل په لوستلو دې پاپلې ته رسیرو چې شاعر له شعر سره تفنني چلند لري او باورمن دی چې شعر یوازې د شعر
له پاره باید وویل شی. په داسې حال کې هغه ژمن او رسالت لرونکی شاعران چې د شعر پر تفنن باور نلری او شعر د
تیرې وسلې په توګه کاروي، خپل هوډ او هیله داسې انځوروي:

زما د ګونډو کولو بچې ټایه هڅه

پریږدی

راشئ،

زه رحم نه غولم

ستاسو په وینو لړلې ټټک

به زما د سترګو په پټونې کې

ناکامه شې.

زه په ناسته نه، ولاړ به مې شم

ترانو مې رازده کړه

له آزادۍ سره مینه

او ترانې به مې رازده کړي

بچې له پاره مینه

زما ژوند د فلکو له پاره یوه ترانه وه

او مینه به مې د آزادۍ د جګړې لپاره

انګاره شې.

(موسی جلیپوف — تاتاری شاعر)

د لامع د شعر قلم چې کله په گڼا شي، په هوسونو، خيالونو، د بخت په تورو وريځو، غمونو او هجران کې نیشه کيږي او په داسې حال کې چې د ژوندون ځپانده سيند په بهيدو دی، هغه خوب وړي او کله چې له خوبه راپاڅيږي، د مينې غوتی يې رژيدلې وي او پر نصيب يې بلبل ژاړي او هغه بيا په نمجنو سترگو ویده کيږی او د ژوندون ځپانده سيند لا په بهيدو وي. په داسې حال کې چې زموږ د شاعر په شعرونو که نه کرکه شته او نه انتقام، نه پاڅون شته او نه اور، نه غرور شته او نه سرغړاوی؛ خو نادر نادرپور د کرکې، انتقام او پاڅون شاعر دی، نه د زلفو او جامونو:

په زړه کې مې يو شعر دی
يو شعر چې عرفونه نه دي، هوس نه دی، زگړوی نه دی
يو شعر چې اور دی

يو شعر چې سټي مې، سوځوي مې مدام
يو شعر چې کرکه ده، پاڅون دی او انتقام
يو شعر چې له هيڅ غور سره آشنا نه دی
يو شعر چې له هيڅ نوم سره تړلو نه مني

په زړه کې مې يو شعر دی
يو شعر چې غوښت يې لرم غو ويلی يې نشم
غولام وچې وايم، غولام وچې نه وايم

يو شعر چې د ليدنې په څير په هيڅ قالب کې ځای نشی
يو شعر چې د پوښتيا په څير پاتې شوی په يوې شونډې
يو شعر چې د ژوند ليوالتيا ده، د مړينې ويره ده
يو شعر چې کوکاره ده، لمبه ده او غوغا ده
يو شعر چې لکه غرور سرلوری او سرغړونکی دی
يو شعر چې اور دی!

د "په سلگيو کې موسکا" شعرونه د معشوقې په مکيز، خندا، ژړا، خوږو خوږو خبرو، دعا، بنيرا، غصې، قهر، شور، شپا او هجران کې ډوب دي او د شاعر يوازينی هيله دا ده چې معشوقه يې ورچيغې کړي: "چې په دې لويه نړۍ کې يار مې نشته، بې له تا".

که خندا که يې ژړا
که مکيز که يې ادا
که خوږې خوږې خبرې
که دعا که يې بنيرا
که غصه او که يې قهر
که يې شور که يې شپا

.....

خو چې ووايي جانان مې
په اخلاص او په صفا
چې په دې ټوله نړۍ کې
يار مې نشته، بې له تا!

خو د ترکيې نامتو شاعر ناظم حکمت، شعر د مکيز او ناز او کرشمې او د معشوقې هجران نه گڼي:

رما په ټاټوبي کې
کټ مټ ستاسو د ټاټوبو په شان
په سلو کې اتيا خلک ليک او لوست نشي کولای
شعرونه په ترانو اوږې او غوله په غوله تکراريږي
رما په ټاټوبي کې شعرونه په بيرغونو بدليدۍ شي
کټ مټ ستاسو د ټاټوبو په شان
وروڼو.

زموږ شعرونه بايد وکړای شي د ډنگرې او غواړې غوا تر شا وتړل شي
او ځمکه قلبه کړي

بايد د شولو په کروندو کې
تر زنگونونو په ډنډونو کې ډوب شي
بايد وکړای شي
هر څه وپوښتي
بايد وکړای شي ټولې رڼاوې غځه کړي
بايد وکړای شي د لارو پر سر ودرېږي
او د کيلومتر شميرونکو ډبرو په شان
بايد نژدې کيدونکی دښمن له ټولو وړاندې وپيژني
بايد وکړای شي په ځنگلونو کې تام تامونه وغږوي
تر هغه چې په نړۍ کې يو امير هيواد او يو امير انسان پاتې وي
او په آسمان کې يوه اتمې ورځ

زموږ شعرونه بايد خپل ټول مال او ټان

فکر او اند

د لويې آزادۍ په لاره کې بلهاري کړي.

د لامع شعر په ترانو بدليدې نشي او خوله په خوله نه تکراريږي، ځکه چې شعر يې په هلمند کې د ډنگرې غوا تر شا
نشي تړل کيدی، شعر يې ځمکه قلبه کولای نشي، د بغلان په نهړين او د کندز په چهاردرې کې د شولو په کروندو کې
تر زنگونونو ډويديلی نشي. نژدې کيدونکی دښمن نه پيژني او له هغه ځايه چې شعر يې هيڅ فکر نلري، د لويې آزادۍ په

لاره کې بلهاري كيدى نشي. هيواد لا اسير دى او انسانان په اسارت كى ژوند كوي، خو زموږ د شاعر شعر د خپلواكۍ په بيرغ بدلېدى نشي، ځكه د شاعر شعر د حسن په صحيفو كې نېشه دى او نېشه اى شعر رڼاوې غنچه كولاى نشي. د لامع شعر نه يوازې دا چې دښمن پيژندلى نشي، له دښمن څخه د ژوند لپاره سوال كوي:

زه د مرگي له تيارې كندې څخه نه ويريرم
پام چې ډارن نه يم
خو لير څه صبر وكړه
ځكه تر اوسه مې جنت ته تلوسه نشته

خو هغه شاعران چې دښمن پيژني او شعرونه يې د كيلومتر شمېرونكو ډبرو په شان دښمن تر ټولو دمخه گوري، د مرگ په وړاندې داسې فرياد كوي:

نه، كومه ويره نشته
زه په زړه او ځل
تيرباران شوى يم
او په زړه او ځل يې
رما ښايسته زړه له دار څخه غږولى دى
او په زړه او ځل يې
د تاريخ ټولو شهيدانو سره
رما غوټكيدلې وينه
پر ځمكې تويه كړې ده.

(ابتهاج ساپه)

د لامع په شعرونو كې د بې عدالتۍ او نابرابرۍ، د زخمونو او ټپونو، د جنايتونو او خيانتونو او ناخوالو او ناتارو په اړه څه نه موندل كيري. پوښتنه دا ده چې كوم احساس لامع شاعر كړى دى؟ حال دا چې زموږ د سيمې پياوړي شاعران لكه اخوان ثالث د ژوندانه كړاونو، دردونو، رنځونو، د ملتونو بدمرغيو او بې عدالتيو شاعران كړي دي او له شعر څخه يې د چرې په توگه د غليم پر ضد كار اخيستی دى.

لامع د دې پر ځاى چې د ټولنې د نيمايي ځواك پياوړتيا انځور كړي، په خپلو شعرونو كې ميرمنې د عشق او مينې وسيله گڼي او د ميرمنو د شونډو، زلفو او سترگو په ښايست كې د خپلو هيلو غوټې مومي. كله چې ميرمنې د لامع د دې ليد پر ضد اعتراض كوي او له شاعر څخه تېبتي، شاعر خپل ځان شرمنده گڼي او ټول بدن يې په كر كې بدليري:

نه مې دا وس و، چې شم تم ورسره
نه مې مخ ته يې په څيركتاى شواى
ښايې د مينې شرمنده يې اوسم
او يا د خپل مات شوي زړه په كسات
ترينه اوس كركه او نفرت لرمه!

عرب شاعر نزار قباني له ميرمنو څخه کرکه نلري. هغه له ميرمنو سره مينه لري او وايي چې ميرمنې د آزادۍ د لاس ته راوړلو يو پياوړی ځواک دی. قباني د دې له پاره ميرمنو ته شعر وايي چې هغوی د خليفه گانو او د قبایلي چارواکو له اسارت څخه آزادې کړي. قباني د دې له پاره ميرمنو ته شعر وايي چې هغوی له پخلنځي څخه راوباسي، کنیزتوب ته يې د پای ټکی کيږدي او د درمند پر ځای په ټولنه کې ورگډې شي او د تاريخ بهير گډندی کړي.

د لامع هلمندی، زابلې، کندهارۍ، ارزگاني، هراتۍ او بدخشانۍ خويندې په سرو وينو کې لت پت دي او په لمبو کې سوځي خو زموږ شاعر د سوځيدلو ميرمنو د ټپونو پولې نه گوري او داسې کارې:

مينه دې اور شوله، شغله شوه ټول راوينغاړمه
 ځان مې لمبه شو، هلم مې وسوځيد، ځيگر مې کړم
 نه دې ستايلې شم زما مينې په دا څو کرښو کې
 نه چې نښايست دې راته مات کړ هم د ذهن قلم؟

رښتيا، ولې زموږ د شاعر ځان، پر يوې پيغلې د تيري په اوريدلو سره نه لمبه کيږي، هلم يې نه سوځي او....؟؟ ولې زموږ د شاعر ځان د جنايتونو په وړاندې نه شغله کيږي او زړه يې اور نه اخلي؟؟ زموږ شاعر د نښايست په شغلو کې سوځي خو فلسطينی شاعر د ناتار په وړاندې شغله او هلم يې سوځيږي:

که مېبور شم دودۍ له لاسه ورکړم
 که مېبور شم ږيل کميس او بالاپوش وپلورم
 که مېبور شم ډبرې ماتې کړم
 يا بار وپلوم
 يا جaro وکړم
 که مېبور شم ستا زيرمتونونه پاک کړم
 يا په ډيرانونو کې ټولرو پسې وگرځم
 يا له لورې مړ شم
 او د ټمکې لاندې شم
 ای د بشر دښمنه
 زه به جوړجاړی و نه کړم
 او تر وروستۍ سلگۍ پورې
 تا سره جنگيږم.

(سميح القاسم)

لامع څه کوي؟ زموږ شاعر له دښمن سره جوړجاړی کوي، که تر وروستۍ سلگۍ پورې جنگيږي؟ آيا لامع به وکړای شي د بشر د دښمن د خپلو له پاره خپل کميس او بالاپوش وپلوري؟؟ نه. نه يې شي، ځکه هغه په کوڅو کې په تاويزونو پسې گرځي.

په داسې حال کې چې يوازې په سويل کې نژدې دوه سوه زره ماشومان ښوونځي ته نشي تللي، د هيواد په گوټ گوټ کې ښوونځي سوځي او د ښوونکو سروڼه غوڅيږي، لامع د بشريت د دښمن پر ضد آن يوه اوښکه هم نشي تويولي، د کميس او بالاپوش پلور خو پريږده. لامع د دې ټولو جنايتونو په وړاندې چپه خوله ناست دی او پر اننگو يې اوښکې نه توييږي او پر گريوان يې سرې چينې نه بهيږي. دا يوازې د معشوقې مکيز دی چې لامع ژړوي او پر گريوان يې سرې چينې تويوي:

زما ليمې کمزورې نه وې
چې د اوښکو باران جوړ کړي
خو دا ستا تږو خيالو مې
پر سپيره گريوان، په مينه
سرې چينې وبهولې!!

د لامع د خيالونو نړۍ هومره کوچنۍ ده چې انسان ورته هک پک پاتې کيږي. په دې نړۍ کې چې بيوزلي، ناروغي، ډله ايزه وژنې، لوټ، د ماشومانو وژل او... ورځ تر بلې سيوا کيږي، د شاعر لومړنۍ او وروستۍ خبره دا ده:

هينېنه پاته وه له مينې
په کرار يې راته ووي
چې که موږ سره جلا شوو
ستا وروستۍ خبره به څه وي؟
زه يې لا هينېن کړمه له ځانه
هک حيران ورته ولاړوم
وې عجيبه مې پوښتنه
خو ځواب ته مې تلوار دی
له خياله رابهر شوم
د هجران غم مې په زړه شو
ورو مې وويل چې آخر به
زه اول کلام تکرار کړم:
پر ما گرانه يې له هر څه!
پر ما گرانه يې له هر څه!

رښتيا زموږ او د امريکا د تورپوټکي شاعر تر منځ څومره توپير دی. د امريکا تورپوټکي شاعر لينگسټن هيوز په شعر کې د لومړي او وروستي ځل له پاره هيله کوي چې وينه يې د انقلاب په ويالو کې توی شي تر څو په نړۍ کې زيبناک ته د پای ټکی کيښودل شي. هيوز خپله لويه نړۍ داسې انځوروي:

زه په ټپلو خيالونو کې داسې نړۍ وينم

چې هلته هېڅ انسان بل انسان غوړ نه گڼي
ځمکه له مینې او ملګرتیا څخه ډکه ده
او سوله او هوکالي، ښه لاره سینګاروي

زه په خپلو خیالونو کې داسې نړۍ وینم
چې هلته، ټول د آزادۍ پرمینه لاره پېژني
کرکه ټوک نه پېچي
او لالچ، ژوندون پر موږ نه توروې
زه په خپلو خیالونو کې داسې نړۍ وینم
چې هلته تور یا سپین
— د هر توکم چې وي —

د ځمکې له پرافو نعمتونو څخه برخمن دی
هر انسان آزاد دی
بدمرغي له شرمه سر ښکته اچوي
او ښادي د لوړېې مرغلرې په شان
د ټول بشریت لاریاوې پوره کوي.

زموږ ولس دښمنان لري، خو شاعر مو دښمن نلري. شاعر په خپلې ټولګې کې له آسمانه ګيله من دی. شاعر له آسمانه
غواړي چې داسې د عشق پیغام وښیځي چې جنایتکاران، بنگسالاران، پاتګیان، خادیان، اماراتیان او جهادیان ټول له یو بل
سره غاړه غاړې او د نړیوالې ټولنې په غیر کې مکیزونه پیل کړي.

آسمانه موږ خو څه دښمن دي نه وو
چې دي زموږ هیلې په ږلۍ وویشتې
موږ خو له وریځو دي باران وغوښته
داسې باران چې،
له سپینو وریځو نه پر تورو زړونو
د عشق پیغام وښیځي
او بیا دي لمر په سترګو کې لږ موسکۍ غوندې شي
په خپلو نرمو وړانګو
د محبت تخم زرغون کړي پر دې وچو، سپیرو

خو د چيلي نامتو شاعر پابلو نرودا نه یوازې دا چې له خپلو دښمنانو سره غاړه غړۍ نه دی، بلکې خپل دښمنان داسې
ګواښي:

زه د جلا پر ضد
چې د وژنې فرمان یې ورکړی
د هغه فاین پر ضد

چې د واکمنۍ لپاره
منځولې يې ککړې
په دې بڼه رڼه بڼايت دي
د سزا اعلان کوم.

په دې ټولگه کې ظاهراً څو ټولنيز شعرونه هم راغلي دي. دې شعرونو د لامع ټولگې ته د يوه لوی پلورنځي بڼه ورکړې ده. په يوه سوپر مارکيټ کې هر پيرونکی کولای شي خپل دخوښې توکي په بيلايلو بيو تر لاسه کړي. د لامع په ټولگه کې هم داسې ځينې شعرونه راغلي چې ټولنيز اړخ لري، خو په دغه اړخ کې هم جوړجاړی ليدل کيږي. د لامع شعرونه تخديرکوونکي دي. د دې پر ځای چې ځوانان خوځښت ته وهڅوي، هغوی په رنگینو خيالونو او سوچونو کې روږدوي. دا ټولگه د دې پر ځای چې د غشي په توگه وکارول شي، د نشه ای توکو د پيچکارۍ بڼه لري. دا شعرونه په نامستقيمه توگه ارتجاع او بنسټوالۍ ته خدمت کوي. ځکه د يوه شاعر شعر د هغه او د ټولنې بيوگرافي گڼل کيږي. که چيرې په شعرونو کې په داسې حال کې چې رنځ وي، درد وي، خیانت وي او جنايت، د بلبل، عشق، مينه، عطريته وږمه، سرې شونډې، سلايې، سپينه سپوږمۍ او له زلفو خبرې وشي، د دې ښکارندوی کوي چې د شاعر د ژوند په مهال نه رنځ و، نه جنايت او نه خیانت. يو شاعر چې پنځه ویشټ کاله پر واټونو وینه ليدلي وي، باروت يې بوي کړي وي، د وسلو په لوگيو کې لوی شوی وي؛ د خلقيانو، پرچميانو، جهاديانو او طالبانو جنايتونو يې د ژوند هره شيبه گواښلي وي او په خپلو شعرونو کې يې انځور نکړي، په دې مانا ده چې د خپل ژوند بيوگرافي غلطه ليکي او له تاريخ سره جفا کوي. زموږ شاعر پوهيږي چې جنايتکاران په دې لټه کې دي چې د خپلو جنايتونو نښې نښانې ورکې کړي او زموږ شاعر د دې لټې د پياوړتيا يوه بڼه وسيله ده.

هغه شعر چې دښمن ته ځورونکی نه وي او ځورونکی فکر ونلري، سوداگريز شعر گڼل کيږي. سوداگريز شعرونه يوازې د واکمنانو د گټو د خونديتوب په موخه کارول کيدای شي. يو شمير شاعران داسې استدلال کوي چې پوهه ورکوونکي شعرونه "سياسي" او "شعاري" دي. که پوهيایي ورکوونکي شعرونه سياسي گڼل کيږي، نو تفننی شعرونه هم کولای شو سياسي وگڼو. توپير يوازې په پرمختللي او ارتجاعي سياست کې دی. پرمختللی سياست له شعر څخه د خلکو د پوهيایي او د استبداد په وړاندې د پاڅون له پاره کار اخلي، حال دا چې ارتجاعي سياست له شعر څخه د خلکو د تخدير او صوفيانه ژوند ته د هڅولو لپاره کار اخلي. د پرمختللي سياست شعر په واټونو کې د عدالت، برابري، انسانيت، سوکالۍ او د دموکراسۍ پرمټنيه ترانه غږوي، حال دا چې د ارتجاعي سياست شعر بې عدالتي، نابرابري، ظلم او ستم ډيروي او د بلوسگرۍ لمن غزوي.

د پرمختللي سياست شعر د ولسونو په زړونو کې ځای لري او زرگونه انسانان سره راټولوي او د بيوزلۍ پر ضد يې يووالي ته هڅوي، حال دا چې د ارتجاعي سياست شعر د څو خراباتۍ کسانو لخوا کلانېد دی او په ادبي کړيو کې بند پاتې کيږي:

يوه نافېره ډله له شاعر څخه راټاپيږه شوې
لکه مېانو د شاعر په غوږ کې د ستايلو نغمې لولي
شاعر يې نيا له او غمجن دا نغمې لوري
او په مات شوي زړه رباب غږوي

(پوشکين)

شاید وواچې زه خوب وينم
خو زه يوازې نه يم
زه د هغې وړخ په هيله يم چې ته موږ سره يوځای شې
او نړۍ يوه شي.

